

Perhetyön toimintamalli lastensuojeluyksikköön

Marja Granvik, Mirva Leinonen

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Perhetyön toimintamalli lastensuojeluyksikköön

Marja Granvik, Mirva Leinonen
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö
Syksy 2022

Marja Granvik, Mirva Leinonen

Perhetyön toimintamalli lastensuojeluyksikköönVuosi 2022 Sivumäärä 49

Lastensuojelun viimeisimpänä keinona on lapsen huostaanotto. Huostaanotto kosketti vuonna 2020 yli 11 000 suomalaista lasta perheineen. Huostaanotto on koko perheen kriisi ja sijaishuoltopaikan henkilökunnan tulisi osata tukea lapsen lisäksi myös vaikeassa elämäntilanteessa olevia vanhempia, jotta lapsen ja vanhemman välinen yhteys säilyisi.

Lastensuojelun piirissä olevia perheitä tuetaan muun muassa perhetyön keinoin. Huostaanototilanteessa sijaishuoltopaikassa toteutettavan perhetyön tärkein tavoite on sijaishuoltopaikan työntekijöiden ja lapsen vanhempien välisen luottamuksellisen yhteistyön luominen ja ylläpitäminen.

Tämän kehittämistehtävän työelämäkumppanina toimi yksityinen lastenkoti, jossa haluttiin kehittää ja panostaa lastenkodin, lastenkotiin sijoitettujen lasten ja heidän perheidensä väliseen yhteistyöhön aiempaa enemmän. Kehittämistehtävän tarkoituksena oli tuottaa lastensuojeluyksikköön perhetyön toimintamalli ja tavoitteena lastensuojeluyksikön perhetyön kehittäminen sekä kehittämistyön tekijöiden oma oppiminen.

Kehittämistyö toteutettiin konstruktivistisen mallin mukaisesti. Lastensuojelun perhetyön viitekehityksessä haluttiin nostaa esille erityisesti vanhempien toiveet ja kokemukset perheiden kanssa työskentelystä. Menetelminä käytettiin lastenkotiin sijoitettujen lasten vanhempien teemahaastatteluja ja työelämäkumppanin avoimia haastatteluja. Opinnäytetyön teoriapohja kerättiin tutustumalla laaja-alaisesti alan kirjallisuuteen.

Kehitetty perhetyön toimintamalli sisältää perhetyön prosessikuvauksen sekä omaohjaajien työtä helpottavat tutustumis- ja yhteistyösuunnitelmalomakkeet. Näiden lisäksi laadittiin informatiivinen vanhemmille suunnattu esite lastenkodista sekä perhetyön toimintamallin käyttöönottoa helpottava videomateriaali henkilökunnan tueksi.

Kehittämistyön viimeistelyvaiheessa työelämäkumppanin kanssa käydyn arviointihaastattelun perusteella perhetyön toimintamalli lomakkeineen ja esitteineen on onnistunut ja selkeä kokonaisuus. Työelämäkumppanin arvion mukaan toimintamallin avulla lastenkodin henkilökunnan on mahdollista kehittää työskentelyään perheiden parissa. Erityisen arvokkaana koettiin vanhempien näkökulman huomiointi kehittämistyössä, jonka toivotaan antavan lisää työkaluja lastenkodissa toteutettavaan perhetyöhön.

Marja Granvik, Mirva Leinonen

Family work operating model for a child protection unit

Year

2022

Pages

49

The last means in child protection services is taking the child into custody. In 2020 taking into custody concerned over 11 000 children and their families in Finland. Taking into custody is a crisis for the whole family and the personnel of the foster care unit should be able to support not only the child but also the parents living in a challenging life situation in order to prevail the connection between the child and the parents.

Families within child protection services are supported, among other things, through the means of family work. In the case of taking into custody, the most important aim of the family work conducted at the foster care unit is to create and maintain a confidential cooperation between the personnel and the parents.

In this development task a privately owned foster care unit functioned as the working life partner that wanted to improve the cooperation with the parents of the children placed at the foster care unit. The purpose of this development task was to produce an operating model for family work for the foster care unit and the aim was the development of the family work at the unit and a learning process for the involved developers.

The development task was conducted according to the constructive model and within the frame of family work, the parents' expectations and experiences of cooperation between foster care personnel and families were highlighted. Methods used were thematic interviews of the parents of the children placed at the foster care unit as well as open interviews of the working life partner's representatives and studying the source material.

The developed family work operating model includes a description of the process of family work as well as forms to make it easier for the personnel at the foster care unit to familiarise with the family and to create a cooperation plan. In addition, an informative leaflet of the foster care unit for the parents and a video presentation of the family work model to support personnel in implementing the model.

According to the final stage evaluation interview with the working life partner, the family work model together with the forms and leaflet is functioning and clear as a whole and the model enables the personnel at the foster care unit to develop their work with the families. Taking the parents' point of view into account was seen as particularly important and is hoped to provide more tools for the family work at the foster care unit.

Key words: taking into custody, foster care, family work, family work operating model

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	7
3	Lastensuojelu	8
3.1	Huostaanotto	9
3.2	Sijaishuolto.....	9
4	Perhetyö	11
4.1	Perhetyö sijaishuollossa	11
4.2	Perhetyön keskeiset painotukset.....	12
5	Vanhemmuus lapsen huostaanoton aikana.....	13
6	Perhetyön toimintamalli	14
7	Kehittämistyö opinnäytetyönä	16
7.1	Kehittämistyön menetelmät	17
7.2	Kehittämistyön eteneminen ja toteutus	19
8	Arviointi	21
8.1	Prosessin itsearviointi	22
8.2	Tuotoksen arviointi	23
9	Luotettavuus ja eettisyys	24
10	Pohdinta.....	25
	Lähteet	27
	Liitteet.....	30

1 Johdanto

Huostaanotto koskettaa suurta määrää suomalaisia perheitä. Vuonna 2020 Suomessa oli noin 19 000 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta. Heistä huostaanotettuna oli yhteensä yli 11 000 lasta ja uusia huostaanottoja tehtiin vuoden 2020 aikana lähes 1 700. Melkein jokainen (96%) uusista huostaanotoista oli lapsen elämän ensimmäinen. (Forsell, Kuoppala & Säkkinen 2021, 5.)

Lapsen huostaanotto herättää voimakkaita tunteita ja on kriisi koko perheelle. Kodin ulkopuolelle sijoittamiseen päädytään lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lapsen hyvinvoinnista huolehtimisen lisäksi sijaishuoltopaikan henkilökunnan on löydettävä keinot, joilla tukea myös huostaanotettujen lasten vanhempia ja rakentaa toimivaa yhteistyötä heidän kanssaan. Haastavassa tilanteessa se ei aina ole helppoa tai yksinkertaista.

Vanhempien tukeminen huostaanoton aiheuttamassa kriisissä auttaa heitä käsittelemään surua ja hyväksymään suuri elämänmuutos. Tämä on erityisen merkityksellistä, jotta lapsi kokee voivansa rauhassa aloittaa uuden elämänvaiheen sijaiskodissa ja vanhempien on mahdollista löytää tyydyttävä tapa toimia etävanhempina. Omat vanhemmat ovat kaikesta huolimatta korvaamattoman tärkeitä lapselle. (THL 2021a.)

Tämän kehittämistyön taustalla on toimeksiantajana toimivan lastensuojeluyksikön halu huomioida yksikköön sijoitettujen lasten vanhempien rooli aiempaa vahvemmin. Kehittämistyötä aloitettaessa vuonna 2021 oli lastensuojelupalveluita tuottavassa yrityksessä perhetyön teemavuosi. Kehittämistehtävän tarkoitus on tuottaa perhetyön toimintamalli lastenkotiin. Tavoitteena on kehittää lastenkodissa tehtävää perhetyötä selkeän toimintamallin avulla vastaamaan aiempaa paremmin yksikköön sijoitettujen lasten ja heidän perheidensä tarpeita heti sijoituksen alusta lähtien. Toiseksi tavoitteeksi asetettiin opinnäytetyön tekijöiden oma oppiminen perhetyöstä ja kehittämistyön tekemisestä. Yksikön moniammatillinen työryhmä on työhönsä sitoutunut ja kehitysmuuntoinen, joten odotukset tämän opinnäytetyön tuotokselle olivat korkealla.

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyökumppanina toimi perustason lastensuojeluyksikkö. Opinnäytetyön aihe valikoitui työelämäkumppanin kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta. Työelämäkumppanilla oli tarve selkeälle toimintamallille perhetyötä varten lastensuojeluyksikköön. Aihe kiinnosti meitä, sillä molemmilla on taustaa lastensuojelutyöstä sijaishuollon yksiköissä ja olimme halukkaita perehtymään perhetyöhön tarkemmin. Opinnäytetyön aihe valikoitui näin ollen työelämäkumppanin tarpeesta ja oman mielenkiintomme pohjalta.

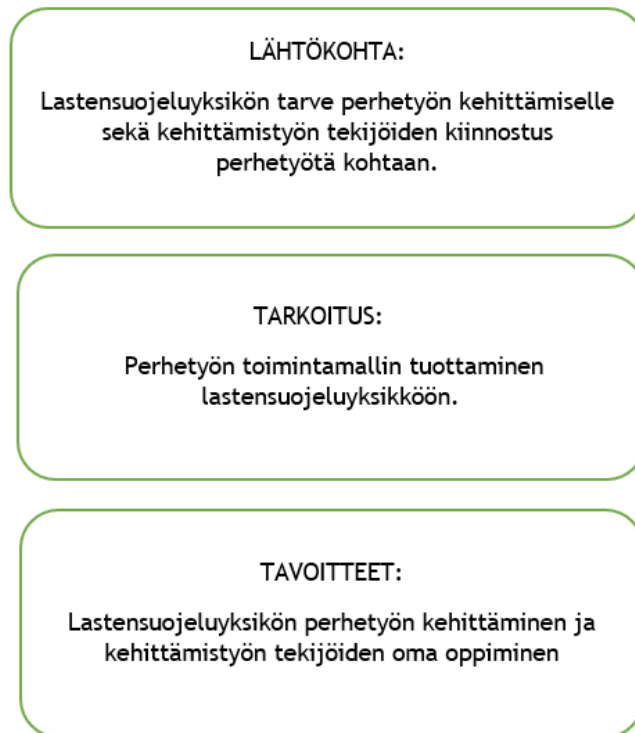
Opinnäytetyön työelämäkumppani on yksityinen, isomman yrityksen omistama lastenkoti. Yksikkö on kodinomainen 7-paikkainen perustason lastensuojelulaitos, joka vastaanottaa kaikenikäisiä huostaanotettuna sijoitettuja lapsia ja nuoria ympärivuorokautiseen hoitoon. Yksikön sijoitukset ovat yleensä pitkäaikaisia ja lapsilla voi olla erilaisia taustoja, neurologisia ongelmia tai kehitysviiveitä. Yksikkö tekee paljon yhteistyötä erikoissairaanhoidon kanssa. (Lastenkoti 2021.)

Lastenkodin toiminta-ajatus perustuu selkeärajaiseen, turvalliseen arkeen ja pysyviin aikuiskontakteihin. Moniammatillinen työryhmä tukee lapsia löytämään omat vahvuutensa ja harjoittelemaan arjen taitoja ikätasonsa mukaisesti. Lastenkodissa tehdään paljon arkisia asioita yhdessä lasten kanssa ja tuetaan heitä niin koulunkäynnissä kuin harrastuksissakin. Paikkakunnalla on mahdollisuus muun muassa pienryhmäopetukseen ja isommassa lähikaupungissa on erityiskouluja sekä laajat toisen asteen koulutusmahdollisuudet. Paikkakunnalta löytyy monenlaisia harrastusmahdollisuuksia ja lastenkodin sijainti luonnon keskellä mahdollistaa monipuoliset pihaleikit ja luontoretket lähimaastossa. Lastenkodin omalla laavulla voidaan grillata ja mökilläkin saatetaan vieraila tilaisuuden tullen. (Lastenkoti 2021.)

Kehittämistyön tarkoituksena oli tuottaa perhetyön toimintamalli ja sen toteuttamiseen tarvittavat ohjeet ja lomakkeet toimeksiantajana toimivaan lastensuojeluyksikköön. Toimintamallin käyttöönottoa helpottamaan luotiin lisäksi henkilökunnalle suunnattu videomateriaali.

Tavoitteena oli kehittää yksikössä tehtävää perhetyötä vastaamaan paremmin yksikköön sijoitettujen lasten ja heidän perheidensä tarpeita heti sijoituksen alusta lähtien. Lastensuojelulaki (417/2007 54§) velvoittaa turvaamaan lapsen kehityksen kannalta tärkeät ihmissuhteet sijoituksen aikana. Sijaishuoltopaikan tulee siis edistää ja tukea lapsen ja hänen vanhempiensa välistä yhteydenpitoa.

Toisena tavoitteena oli kehittämistyön tekijöiden oma oppiminen perhetyöstä ja kehittämistyön tekemisestä.

Kuvio 1. Kehittämistyön lähtökohta, tarkoitus ja tavoitteet.

3 Lastensuojelu

Lapsen hyvinvoinnista ja kehityksestä on ensisijainen vastuu lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Viranomaisilla on tarvittaessa velvollisuus antaa tukea lapsen kasvatuksessa vanhemmille ja mikäli tilanne vaatii, tulee perhe ohjata kunnan lastensuojelun piiriin. (THL 2021b.)

Lastensuojelulaki (417/2007) ohjaa ja määrittelee lastensuojelun tarkoituksen ja tehtävät. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tehtävänä on tukea vanhempia kasvatuksellisissa ja huolenpidollisissa asioissa sekä pyrkiä ehkäisemään mahdollisia ongelmia lapsen ja perheen tilanteessa. Lastensuojelua toteutettaessa on aina ensisijaisesti ajateltava lapsen etua ja suotuisaa kehitystä. Lastensuojelussa tulee ottaa huomioon lapsen mielipide ja toivomukset hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden.

Lastensuojelun toiminnan tulee olla mahdollisimman hienovaraista. Ensisijaisesti pyritään käyttämään avohuollon tukitoimia, mikäli ne ovat riittäviä ja lapsen edun mukaisia. Avohuollon tukitoimet rinnastetaan sosiaalipalveluihin ja ne perustuvat vapaaehtoisuuteen. Lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto puolestaan eivät vaadi suostumusta ja toimenpiteisiin voidaan

tilanteen sitä vaatiessa ryhtyä kohteena olevien henkilöiden vastustuksesta huolimatta. Sijais-
huollon ollessa tarpeen tulee se järjestää viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa tulee ottaa
huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 417/2007, Huhtanen 2016,
33.)

3.1 Huostaanotto

Kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin vastaa lapsen huostaanotosta ja sijaishuollon jär-
jestämisestä, mikäli lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa on lapsen terveyteen ja kehi-
tykseen vaikuttavia puutteita ja/tai lapsi itse vaarantaa omaa terveyttään esimerkiksi päih-
teidenkäytöllä tai rikollisilla teoilla. Huostaanotto on viimeisin keino lapsen kasvu- ja kehitty-
misolosuhteiden turvaamiseksi ja siinä siirretään lapsen hoito ja kasvatusta viranomaisten vas-
tuulle. Sijaishuolto järjestetään siinä tapauksessa, että avohuollon toimenpiteet ovat osoit-
tautuneet tehottomiksi tai niiden toteuttaminen ei ole lapsen edun mukaista. (THL 2021c.)

Lastensuojelussa lapselle nimetään oma sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista, var-
mistaa lapsen tuensaannin ja huolehtii siitä, että lapsi saa tarvittavat palvelut. Sosiaalityön-
tekijä vastaa lapsen edun toteutumisesta ja huolehtii lapsen kuulluksi tulemisesta sekä mieli-
piteen selvittämisestä. (Helavirta 2016, 188.) Sosiaalityöntekijä järjestää neuvotteluita lap-
sen, hänen perheenjäsentensä sekä läheistensä kanssa. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa ote-
taan huomioon lapsen tarpeet, mahdollisuus yhteydenpitoon läheisten kanssa sekä huostaan-
oton perusteina olleet asiat. Sijaishuolto voidaan toteuttaa perhehoidossa, perhekodissa, las-
tensuojelulaitoksessa, koulukodissa tai sijoittamalla lapsi hänen sukulaisensa luo. (THL
2021d.)

Huostaanotto on voimassa toistaiseksi eli niin pitkään kuin lapsen tilanne sitä vaatii. Huos-
taanottoa ja sen perusteita tarkastellaan tasaisin väliajoin, kuitenkin vähintään kerran vuo-
dessa asiakassuunnitelman päivityksen yhteydessä. Huostaanotto päättyy viimeistään silloin,
kun lapsesta tulee täysi-ikäinen. (THL 2021e.)

3.2 Sijaishuolto

“Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä
tarkoitettua väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä
kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka
muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla.” (Lastensuojelulaki 417/2007, 49§.)

Sijaishuoltopaikan valinnassa on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota lapsen tarpeisiin, huostaanoton perusteisiin, hoidon jatkuvuuteen, lapsen läheisiin ihmissuhteisiin sekä niiden ylläpitämiseen. Lapselle on taattava turvalliset ja jatkuvat ihmissuhteet, jotka vaikuttavat hänen kehitykseensä myönteisellä tavalla. Sijaishuollossa olevalle lapselle tulee myös selvittää hänen kehitystasonsa ja ikänsä huomioon ottaen huostaanoton syitä ja toimia, joita hänen tilanteessaan toteutetaan tai ryhdytään toteuttamaan (Lastensuojelulaki 417/2007).

Monet lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat joutuneet kokemaan laiminlyöntiä, kaltoinkohtelua ja he ovat voineet altistua perheväkivallalle, vanhempien alkoholin ja päihteiden käytölle sekä näistä aiheutuville mahdollisille haitoille ja vaaroille. Sijaishuollon organisaation tulee olla turvallinen, jotta lasta ympäröivät ihmissuhteet, laitoksen ympäristö ja ilmapiiri tukevat lapsen myönteistä kehitystä ja hyvinvointia. Laadukas ympärivuorokautinen kasvatus ja hoito, jossa jokaisen lapsen yksilöllinen elämätilanne ja tarpeet otetaan huomioon, luo turvallisen ja luotettavan kasvu-ympäristön. (Timonen-Kallio ym. 2017, 11,14.)

Sijaishuollon organisaatioiden ja siellä työskentelevien ammattilaisten tulee ymmärtää huostaanotettujen lasten moninaisia elämäntilanteita ja niiden erityisyyttä. Sijaishuollon yksikössä tulee olla monialaista osaamista ja usein on turvauduttava moniammatilliseen yhteistyöhön. Näiden avulla on mahdollista asettaa sijaishuollossa pitkäjänteisiä tavoitteita sekä kykyä arvioida tavoitteiden saavuttamista ja muuttamissa tarpeen vaatiessa. (Timonen-Kallio ym. 2017, 13-14.) Sijaishuollossa tärkeää on lapsen kohtelemineen niin, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, hellyyttä sekä saa tuntea itsensä hyväksytyksi ja arvokkaaksi. On erityisen tärkeää, että lasta kohdellaan niin, että hän saa kokea onnistumisia, jolloin hän pystyy rakentamaan myönteistä kuvaa niin itsestään kuin omasta osaamisestaankin. Sijaishuollossa lapselle opetetaan rajoja, sääntöjä ja sopimuksia, joiden kautta lapsi oppii kantamaan vastuuta ja kasvaa vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi. (Saastamoinen 2010,3.)

Huostaanotetun lapsen sijaishuollon tarkoitus, yksilölliset tavoitteet ja mahdolliset tukitoimet kirjataan sijaishuollon asiakassuunnitelmaan, joka tulee tarkistaa tarvittaessa tai vähintään kerran vuodessa. Sijaishuollon asiakassuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa hoito- ja kasvatussuunnitelmalla, joka sisältää lapsen yksityiskohtaiset tarpeet ja tavoitteet. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoitus on kirkastaa sijaishuollon tavoitteita ja toimenpiteitä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sijaishuollon aikana on merkityksellistä työskennellä lapsen vanhempien ja muiden läheisten ihmisten kanssa. Jotta sijoitus onnistuu mahdollisimman hyvin, tulee sijaishuollon toimia hyvässä yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. (Saastamoinen 2010, 3.)

4 Perhetyö

Perhetyö on sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaista neuvontaa ja keskustelua, jolla tuetaan vanhemmuutta ja autetaan lapsiperheitä arjessa. Perhetyö on moninaista perheiden kanssa tehtävää työtä ja sitä voidaan toteuttaa sosiaalityössä, neuvoloissa, päivähoidossa, seurakunnissa sekä kotipalvelussa. Perhetyössä tuen ja arvioinnin kohteena ovat usein vanhemmuuteen liittyvät voimavarat ja tarpeet, kuitenkin aina koko perheen ja perheenjäsenten hyvinvointia ajatellen. Perheen hyvinvoinnin mittareina toimivat usein lapsen voimavarat ja kehityksen tarpeet. Perhetyö voi sisältää esimerkiksi kasvatuksellista ja hoidollista ohjausta, psyykkisen ja sosiaalisen vanhemmuuden tukemista, perheen toimintakyvyn lujittamista elämässä tapahtuvissa muutoksissa tai kriisitilanteissa sekä perheen vuorovaikutustaitojen kehittämistä. (Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 24-25.)

Perhetyöhön kohdistuu monenlaisia odotuksia lastensuojelullisesti ja huostaanottojen määrän toivotaan vähentyvän perheiden kanssa tehtävän työn avulla. Perhetyö on monin tavoin merkityksellistä työtä, jotta lasten ja nuorten kasvu ja kehitys saadaan turvattua. (Järvinen, Laninen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 12-13.)

Perhetyön tavoitteet lastensuojelussa määritellään yhdessä perheen, sosiaalityöntekijän ja mahdollisten muiden tahojen kanssa asiakassuunnitelmanneuvottelussa. Lastensuojelun asiakasperheiden tilanteet ovat usein kriisiytyneitä ja niissä on lasten kehitykseen ja hyvinvointiin liittyviä vaaroja. Koska erityisen tuen tarve näissä perheissä on suuri, tehdään lastensuojelun perhetyötä usein moniammatillisessa tiimissä. Lastensuojelun perhetyö on vaikuttavaa muutostyötä, joka sisältää intensiivistä tukea ja ohjausta perheen arjessa. (Järvinen ym. 2012, 82-84.)

Perhetyötä voidaan toteuttaa useilla eri tavoilla. Siihen vaikuttavat perheen elämäntilanne sekä perheen tarpeet ja tavoitteet. Myös työntekijän oma persoona, osaaminen, ammatillinen kiinnostus ja käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat perhetyössä käytettäviin menetelmiin. Apuna voidaan käyttää erilaisia työmenetelmiä, joihin lukeutuvat mm. perhetyön suunnittelu ja dokumentointi, tavoitteiden laatiminen, palautekeskustelut, kotikäynnit, arjen hallinnan keinojen suunnittelu, erilaiset toiminnalliset menetelmät ja ryhmätoiminta. Mikään menetelmä ei kuitenkaan takaa perhetyön onnistumista, mikäli yhteistyö työntekijän ja perheen välillä ei ole avointa ja luottamuksellista. Työntekijän läsnäolo ja kiireetön tunnelma luovat perhetyön onnistumiselle tukevan pohjan. (Järvinen ym. 2012, 158.)

4.1 Perhetyö sijaishuollossa

Sijaishuollosta käsin tapahtuva perhetyö kuuluu osaksi avohuollon sijoitusta tai huostaanottoon liittyvää sijoitusta joko ennen sijoitusta, sijoituksen aikana tai sijoituksen jälkeen. Kodin ulkopuolelle tapahtuva lapsen sijoitus ja huostaanotto vaikuttaa suuresti koko perheeseen ja

se aiheuttaa lapsen vanhemmissa usein häpeän ja pettymyksen tunteita. Perhetyön avulla voidaan pyrkiä helpottamaan vanhempien voimavaroja kuluttavia tunteita ja pyrkiä saamaan heille kokemuksia mahdollisuudesta kasvaa ja kehittyä itse vanhempana lapsen sijoituksen aikana. Lapselle ja vanhemmille tehtävillä asiakassuunnitelmilla voidaan määrittää perhetyötä, perhetyön tavoitteita ja menetelmiä perhetyön toteuttamista varten sijaishuoltoapaikan toimesta. Tavoiteltavin asia lapsen ja hänen läheistensä sekä sijaishuoltoapaikan työntekijöiden kesken on hyvä, luottamuksellinen yhteistyö. Saumaton yhteistyö mahdollistaa lapsen hyvinvoinnin niin psyykkisesti kuin fyysisestikin sekä luo edellytykset tasapainoiseen arkeen sijaishuollon yksiköissä, kuten myös kotiooloissa. Erityisen tärkeää on, että lapselle ja hänen vanhemmilleen annetaan riittävästi mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon ja suunnitteluun, kun käsitellään lapsen kasvun ja kehityksen tukemista sijaishuollon näkökulmasta. (Järvinen ym. 84-85.)

Kaikilla sijaishuollon perheillä tulisi olla mahdollisuus saada perhetyötä. Sijaishuollossa perheiden kanssa työskentelyn tulisi lisätä ja vahvistaa perheenjäsenten vuorovaikutusta ja ylläpitää lapsen elämäntarinan eheyttä sekä voimistaa vanhemmuutta. Kodin ja läheisten kanssa työskenneltäessä tärkeää on käytännönläheisyys, ratkaisukeskeisyys ja voimavarakeskeisyys. Perhetyössä tärkeää on selkeä rakenne ja tavoitteet. Mikäli sijoitetun lapsen kotiutuminen ei lähitulevaisuudessa ole mahdollista, tulee sijoituksen jatkuessa panostaa läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 23.)

Laitoksessa tehtävä perhetyö ja sen merkityksellisyys voi vaikuttaa siihen miten biologinen vanhempi antaa lapselle luvan kiinnittyä ja asettua sijaishuoltoapaikkaan. Perhetyön tulisi vahvistaa vanhempien osallisuutta lapsen hoitoon ja kasvatukseen yhdessä laitoksen työntekijöiden kanssa asiakassuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden mukaisesti. Lapsen sijoituksen syiden ja oman vanhemmuuden haasteiden ymmärtäminen auttaa vanhempaa hyväksymään niin sanotun jaetun vanhemmuuden sijaishuoltoapaikan henkilökunnan kanssa. Tällöin sijaishuollon avulla toteutettava jaettu vanhemmuus voi voimaannuttaa ja tukea vanhempien kuntoutumista, mikä puolestaan vaikuttaa myönteisesti lapsen hyvinvointiin. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22-23.)

4.2 Perhetyön keskeiset painotukset

Perhetyössä toimintaa ohjaa perheen yksilölliseen tilanteeseen ja tarpeisiin liittyvä kokonaisvaltainen suunnitelma, jonka aikana perheen tilanteen toivotaan muuttuvan haluttuun suuntaan. Toiminta perustuu työntekijän/työntekijöiden ja perheen väliselle suhteelle ja jatkuvalla vuorovaikutukselle. Perhetyön tulee olla avointa ja selkeää, jotta perhe saa kaiken mahdollisen avun ja tarvittavat palvelut. (Järvinen ym. 2010, 102.)

Perhetyössä voimavaraistava työote linkittyy vahvasti yhteen ratkaisukeskeisyyden kanssa. Voimavaraistava työote määrittää perhetyön niin asenteena kuin vuorovaikutustapanakin.

Perhetyön keskeisin osaamisvaatimus kietoutuu vuorovaikutuksen ympärille ja työntekijältä edellytetään sensitiivistä havainnoivaa työtettä, kohtaamisen ja kuuntelemisen taitoja sekä asioiden omaksumista vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 166-167, 188-191.) Järvisen ym. (2012, 140-142) mukaan vuorovaikutusosaaminen on keskeisessä roolissa asiakkaiden kanssa työtä tehtäessä ja molemmat osapuolet ovat tärkeitä vuorovaikutuksen etenemisessä. Työntekijä on suuressa roolissa turvallisten ja luottamuksellisten tunteiden ylläpitämisessä erityisesti silloin, kun asiakkaan omat voimavarat ovat puutteelliset ja riittämättömät.

Arvostava kohtaaminen ja tasavertaisuus ovat keskeisiä asioita perhetyötä toteutettaessa. Työntekijän ja perheen välisessä vuorovaikutuksessa työntekijä sallii heikkoudet ja ymmärtää esille nousevat monenlaiset tunteet sekä pyrkii tukemaan ja auttamaan parhaan kykynsä mukaan. Tällöin vanhemmalle muodostuu lupa keskustella vaikeistakin asioista ja tunteista. (Pohjolainen 2019, 114.) Lastensuojelun keskusliiton (2019) toteuttaman selvityksen mukaan vanhemman kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta on erityisen tärkeää. Esiin nousi etenkin ero vain kuulluksi tulemisen mahdollisuuden ja aidosti kuulluksi tulemisen kokemuksen välillä. Vanhemmat kokevat osallisuuden voivan toteutua ainoastaan, kun työntekijällä on inhimilliset vuorovaikutustaidot ja aikaa pysähtyä läsnä olevaan kuunteluun.

5 Vanhemmuus lapsen huostaanoton aikana

Huostaanotto siirtää vastuun lapsesta hänen biologisilta vanhemmiltaan sijaishuoltoapaikan aikuisille. Tämä tarkoittaa väistämättä suurta muutosta niin lapsen kuin vanhempienkin arkeen sekä muuttaa vanhempana olemisen tapaa ja vanhemman käsitystä itsestään.

Chartierin ja Blavierin (2021) Belgiassa toteuttaman tutkimuksen mukaan vanhempien läsnäolo sijoitettujen lastensa elämässä vähenee merkittävästi sijoituksen kestäessä yli kolme vuotta. Etenkin ensimmäisen sijoitusvuoden todettiin olevan ratkaiseva vanhempi-lapsi -suhteen ylläpysymisen kannalta. 39% pitkäaikaisesti sijoitetuista lapsista ei kuitenkaan ollut enää mitään kontaktia biologisiin vanhempiinsa. Isien osallistuminen (35%) lastensa elämään oli äitejä (49%) vähäisempää lapsilla, joilla oli säilynyt jonkinlainen kosketus vanhempiinsa. Lapsi-vanhempi -suhteen laatu vaihteli tehdyssä tutkimuksessa. Lapsen suhde äidin kanssa oli erinomainen 16,6 %:ssa ja hyvä, mutta riittämätön 48,9 %:ssa tapauksista, joissa suhde äidin kanssa oli säilynyt. Isän kanssa suhde oli erinomainen 15,8 %:lla ja hyvä, mutta riittämätön 58,4 %:lla niistä lapsista, joilla kontakti isänsä kanssa oli säilynyt.

Vanhempien mahdollisimman varhainen tukeminen heti sijoituksen alusta saakka on olennaisen tärkeää, jotta kontakti lapsen ja vanhemman välillä ei katkeaisi. Tutkimuksen mukaan 10 % äideistä lakkaa tapaamasta lastaan ensimmäisen sijoitusvuoden aikana. Mitä pidempään

sijoitus kestää, sitä heikommiksi mahdollisuudet perheen jälleenyhdistämiseksi käyvät (Charlier & Blavier 2021).

Kristina Svensson (2019, 29-50) on koontanut kirjaansa hetkiä ja tarinoita huostaanotettujen lasten vanhempien elämästä. Kertomuksissa korostuvat syyllisyys, suru ja kokemus huonosta vanhemmuudesta. Yksi äiti toivoi tuntevansa paremmin lapsensa hoitajat, heidän arvonsa ja tapansa olla hänen lapsensa kanssa. Toinen kertoo elävänsä lapsen tapaamisesta toiseen ja kolmas ylläpitävänsä äitiyden tunnettaan kirjoittamalla lapsen tyhjässä huoneessa, jotta suhde lapseen *“olisi olemassa edes sanoina paperilla.”*

Biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien välisellä suhteella oli suuri merkitys siihen, millä tavoin biologiset vanhemmat olivat läsnä lapsensa elämässä. Biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien tutustumisella, yhteisen “perheajan” järjestämisellä ja jaetulla tulevaisuuden suunnittelulla on mahdollista joissain tapauksissa luoda lapselle laajennettu perhe, jossa sekä biologisilla vanhemmilla että sijaisvanhemmilla oli oma paikkansa. Tällaisen jaetun vanhemmuuden mallin edellytyksiä ovat vanhempien välisen yhteyden syntyminen, molemminpuolinen roolin validointi, avoin kommunikaatio sekä lämpö ja myötätunto. Tapaamisten toteuttamista edesauttaa selkeä rajaaminen, sijaisvanhemman positiivinen ohjaus lapsen ja biologisen vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa sekä ennakoitavuus. (Collins & Wright 2020.)

6 Perhetyön toimintamalli

Perhetyö perustuu perheen tilanteen yksilölliseen arviointiin ja tavoitteiden määrittämiseen sekä perheelle parhaiten soveltuvien työskentelymenetelmien valintaan. Jokainen perhe on erilainen. Tarvittavan tuen määrä sekä arjen monimuotoisuus määrittävät jokaisen perheen yksilöllisen prosessin muovautumisen. Perhetyön prosessi sisältää kolme päävaihetta, jotka ovat perhetyön aloitusvaihe, toteutusvaihe ja perhetyön päättämisen vaihe. Näistä jokaiseen vaiheeseen liittyy useita tapahtumia ja osa-alueita. Prosessin tulee olla avoin ja selkeä, jotta perhettä voidaan auttaa ja tukea parhaalla mahdollisella tavalla. (Järvinen ym. 2012, 102.)

Perhetyötä toteutettaessa työntekijä on jatkuvassa vuorovaikutuksessa perheen kanssa ja luo heihin henkilökohtaisen ammatillisen suhteen. Perhetyön prosessi on vuorovaikutuksen, prosessiin liittyvien toimintojen ja laadunhallinnan kokonaisuus, jonka vaikutuksia arvioidaan koko työskentelyn ajan. Arvioinnista ja tavoitteista on tärkeä sopia perheen kanssa heti työskentelyn alkuvaiheessa, jotta työskentely on suunnitelmallista ja joustavaa perheen tilannehuomioiden. (Järvinen ym. 102, 108.)

Tässä kehittämistyössä laadittiin perhetyön toimintamalli lastenkodin käyttöön (liite 1). Lastenkodin henkilöstön toiveena oli mahdollisimman selkeä ja yksinkertainen toimintamalli, jota olisi helppo seurata lastenkotiin sijoitettavan lapsen perheen kanssa työskentelyssä.

Toimintamallin avulla lastenkodissa pyritään yhdenmukaisempaan käytäntöön. Toimintamallia tullaan hyödyntämään sinne tällä hetkellä sijoitettujen lasten perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä sekä seuraavien uusien sijoitusten alkaessa.

Kehitetyn toimintamallin tarkoituksena on auttaa lastenkodin henkilökuntaa jäsentämään, suunnittelemaan ja seuraamaan sijoitettuna olevien lasten perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Perhetyön prosessi on jaettu kolmeen selkeään vaiheeseen, joiden nimet ovat perheeseen tutustuminen, perhe keskiössä ja kotiutuminen/itsenäistyminen. Ensimmäisessä vaiheessa keskitytään tutustumaan perheeseen ja luomaan luottamuksellinen vuorovaikutussuhde tulevan yhteistyön perustaksi. Ensimmäisessä vaiheessa työskentely sisältää perheen tutustumisen lastenkotiin, kotikäynnin, perheen toiveiden ja tarpeiden kuulemisen sekä varsinaisen suunnitelman laatimisen. Toimintamalli sisältää muistilistan tutustumis- ja kotikäyntien aikana läpi käytävistä asioista sekä perhetyössä apuna käytettäväksi tarkoitetut tiedonkeruu- ja yhteistyösuunnitelmalomakkeet. Toimintamallissa suositellaan perheen ensisijaisiksi kontaktihenkilöiksi lastenkodissa lapselle nimettyjä omaohjaajia.

Toisessa vaiheessa sijoituksen aikana perheen kanssa toteutettavan työskentelyn päällimmäisenä tavoitteena on tukea perhettä niin, että lapsen ja vanhemman välinen yhteys säilyy. Samanaikaisesti pyritään lastenkodin henkilökunnan ja vanhempien välillä sujuvaan yhteistyöhön. Yhteistyön laatu ja tiiviys suunnitellaan perheiden omien toiveiden pohjalta. Menetelminä käytetään perheen kanssa yhdessä yhteistyön suunnitelmalomakkeelle kirjattuja keinoja, kuten säännöllistä yhteydenpitoa perheelle soveltuvien tavoin, tapaamisjärjestelyitä ja vanhemman osallisuutta vahvistavia kohtaamisia esimerkiksi lapsen hoitoa ja kasvatusta koskevan suunnittelun, seurannan ja arvioinnin tiimoilta.

Perhetyön prosessin kolmas vaihe liittyy muutostyöskentelyyn. Tämä vaihe on ajankohtainen, kun sijoitus on päättymässä joko lapsen kotiutumiseen tai nuoren itsenäistymiseen. Työskentelyn tärkeimpänä tavoitteena on koko perheen tukeminen muuttuvassa elämäntilanteessa. Kotiutumisen ollessa kyseessä perhetyö keskittyy vanhempien tukemiseen kasvatuksellisissa asioissa ja perheen saattamiseen avohuollon toimijoiden tuen piiriin. Nuoren itsenäistymistilanteessa tuetaan perhettä kannustamaan nuorta uudessa elämäntilanteessaan viisaisiin valintoihin ja päätöksiin.

Perhetyön toimintamallin toteuttamisen tueksi laadittiin lastenkodin esite, tutustumislomake ja perheen kanssa tehtävän yhteistyön suunnitelmalomake. Esitteen tarkoituksena on antaa lastenkotiin sijoitettavan lapsen perheelle perustiedot lastenkodista helposti luettavassa muodossa. Esite sisältää tietoa lastenkodin toiminta-ajatuksista, arjen kuvioista, paikkakunnan harrastusmahdollisuuksista ja lastenkodin yhteistyökumppaneista. Esite on kuvitettu tuorein kuvin lastenkodista ja sen ympäristöstä ja se sisältää luonnollisesti myös lastenkodin yhteystiedot.

Tutustumislomake (liite 2) sisältää kysymyksiä perheeseen tutustumisen tueksi. Kysymysten avulla omaohjaajat pystyvät kartoittamaan perheen ja lapsen tilannetta yleisesti, kuten myös yksityiskohtaisemmin. Kysymysten tarkoituksena on ohjata keskustelua niin, että vanhemmat pääsevät itse kertomaan lapsestaan, hänen arjestaan ja hänelle tärkeistä asioista. Kysymysten avulla voidaan myös pohjustaa keskustelua vanhempien käsityksestä omista vanhemmuuden haasteistaan, vahvuuksistaan ja voimavaroistaan. Tarkoituksena on, että omaohjaajat saavat apukysymysten avulla luotua vanhempiin luottamuksellisen keskusteluyhteyden ja vanhemmat saavat oman äänensä kuuluviin lapseen ja omaan vanhemmuuteensa liittyvissä asioissa.

Yhteistyösuunnitelmalomake (liite 3) puolestaan sisältää selkeät raamit vanhemman kanssa tehtävälle yhteistyölle lapsen asioissa. Lomakkeelle kirjataan mahdollisimman tarkkaan, mitä sovitaan puhelimitse pidettävistä yhteyksistä ja lapsen ja vanhemman välisistä tapaamisjärjestelyistä, miten vanhemmat haluavat osallistua lastaan koskeviin palavereihin, miten vanhemmat toivovat toimittavan lapsen, vanhempien ja mahdollisten sisarusten syntymäpäivinä ja muina juhlapäivinä sekä muut perheelle tärkeitä, huomioon otettavia asioita. Lomakkeella on myös sarake, johon merkitään yhteistyön seuraava arviointipäivä. Yhteistyösuunnitelman on tarkoitettu olevan elävä, alati muuttuva dokumentti, jonka toimivuutta arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti perheen tarpeiden mukaisesti.

7 Kehittämistyö opinnäytetyönä

Salosen ym. (2017, 34-35) mukaan kehittämistoimintaa voidaan kuvailla tarkkarajaiseksi, suunnitelmalliseksi ja ennalta määrättyssä toimintaympäristössä tapahtuvaksi toiminnaksi. Tällaisen kehittämistoiminnan tavoitteena on jonkin asian konkreettinen muuttaminen parempaan suuntaan. Kehittämistoiminta on rajattua, suunniteltua ja strukturoitua ja se tähtää selkeää lopputulemaan. Kehittämistoiminta voi olla hyvin innovatiivista, koska siinä on mahdollisuus oppia ja luoda uutta näkökulmaa vaihtamalla.

Kehittämistyöhön liittyy olennaisesti myös tutkimuksellisuus, joka tarkoittaa tieteellisen tutkimuksen tekemisen sijasta laajempaa lähestymistapaa. Tässä viitekehyksessä kehittäminen etenee järjestelmällisesti, analyyttisesti ja kriittisesti. Aihealueen osaamisen lisäksi tarvitaan siis myös projektityön ja kehittämisen osaamista. (Ojasalo ym. 2014, 20-21.)

Tämä kehittämistyö toteutettiin konstruktivistisen työskentelymallin mukaisesti. Konstruktivistinen malli sisältää sekä työskentelyä selkeyttävän ja ohjaavan vaiheistuksen että yhteisöllisen, osallistavan näkökulman (Salonen 2013, 16), mikä sopi hyvin tämän kehittämistyön aihealueeseen, tarkoitukseen ja tavoitteisiin. Konstruktivistisen mallin mukaisessa työskentelyssä painottuu vuorovaikutuksen kautta tapahtuva näkökulmien esille tuominen ja asiantuntijuiden jakaminen sekä vahva reflektio koko työskentelyprosessin aikana (Salonen ym. 2017, 53).

Konstruktivistinen työskentelymalli yhdistää lineaarisen ja spiraalimaisen työskentelymallin vahvuudet. Lineaarinen malli etenee varsin suoraviivaisesti suunnittelusta toteutuksen kautta lopputuloksen arviointiin, mutta siinä ei ole juurikaan tilaa inhimillisille muuttujille prosessin aikana. Spiraalimallissa puolestaan perustelu, organisointi, toteutus ja arviointi tapahtuvat kehämäisesti ja työskentelyssä edetään kierros kierrokselta pienin askelin. Konstruktivistisen mallin mukaisessa työskentelyssä edetään aloitusvaiheesta suunnittelun ja esivaiheen kautta varsinaiseen työstövaiheeseen. Työstövaihetta seuraavasta tarkistusvaiheesta palataan joko takaisin työstövaiheeseen tai edetään viimeistelyvaiheeseen ennen valmiin tuotoksen esittelyä ja levitystä. (Salonen 2013, 13-20, Salonen ym. 2017, 52-54.)

7.1 Kehittämistyön menetelmät

Kehittämistyössä voidaan käyttää monenlaisia menetelmiä. Niiden voidaan ajatella olevan erilaisia keinoja ja tapoja, joiden avulla päästään kehittämistyön tavoitteisiin. Menetelmiä voidaan jaotella esimerkiksi keskustelua lisääviin, osallistaviin ja esittäviin menetelmiin. Kehittämismenetelmien tehtävänä on toimijoiden osallistaminen, tiedon tuottaminen, kumulointi ja siivilöiminen sekä osallistujien ajatuksellinen sitouttaminen kehittämiseen. (Salonen 2017, 55-56.)

Tässä kehittämistyössä käytettiin menetelminä haastatteluja ja lähdekirjallisuuteen tutustumista. Perhetyön toimintamallin kehittämisen pohjaksi haluttiin kuulla lastenkotiin sijoitettujen lasten vanhempien toiveita, kokemuksia ja ajatuksia ja tätä varten haastateltiin yksikköön tällä hetkellä sijoitettujen lasten vanhempia. Toimeksiantajan odotuksia perhetyön toimintamallin kehittämisen suhteen kartoitettiin haastatteleamalla lastenkodin johtajaa ja hänen nimeämäänsä työntekijää kehittämistyön alkuvaiheessa. Kehittämistyön viimeistelyvaiheessa haastateltiin ainoastaan lastenkodin johtajaa, sillä työntekijä ei päässyt haastattelutilanteeseen paikalle. Ensimmäinen näistä haastatteluista toteutettiin kasvokkain lastenkodin tiloissa ja jälkimmäinen Teams-yhteyden välityksellä.

Yksikköön sijoitettujen lasten vanhempien haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina heidän valintansa mukaan joko kasvotusten haastateltavan valitsemissa paikassa (koti, kahvila) tai puhelimen välityksellä. Haastateltuja vanhempia oli yhteensä neljä. Kaksi haastattelua toteutettiin kasvotusten ja kaksi puhelimitse. Haastattelut kestivät 45-75 minuuttia. Vanhempien haastattelut toteutettiin yksityisyydensuojaa kunnioittaen avoimina yksilöhaastatteluina.

Kaikissa vanhempien haastatteluissa teemoina olivat yhteydenpito/tiedonkulku, tapaamiset, kasvatukselliset asiat, sijoituksen alkuvaiheen kokemukset vanhemman näkökulmasta, kohdaksi tulemisen ja osallisuuden kokemus sekä erilaisten työskentelymenetelmien käyttö lastenkodin toteuttamassa perhetyössä (liite 4). Haastattelutilanteet haluttiin luoda mahdollisimman henkilökohtaisiksi ja vuorovaikutuksellisiksi, minkä takia niitä ei tallennettu. Haastattelun aikana tehtiin muistiinpanoja, jotka säilytettiin ja tuhottiin asianmukaisesti.

Kaikki neljä haastateltua vanhempaa olivat pääosin tyytyväisiä lastenkodin tapaan tiedottaa lapsen ajankohtaisista asioista. Kaksi vanhempaa toivoi, että lapsen omaohjaajat olisivat pääasiallisia yhteydenpitohenkilöitä. Kahdelle muulle ei ollut niin väliä, kuka lastenkodista soittaa tai vastaa puhelimeen. He kokivat, että henkilökunta oli useimmiten tilanteen tasalla heidän lapsensa suhteen. Vahvempaa omaohjaajakontaktia toivoneet puolestaan kokivat yhteydenpidon hieman pintapuolisena tai liittyvän useimmiten negatiivisiin tapahtumiin lapsen arjessa. Yksi neljästä ei muistanut, ketkä hänen lapsensa omaohjaajat ovat, mutta tämä ei häntä haitannut. Parhaana yhteydenpitovälineenä kaikki pitivät puhelinta joko soittaen tai teksti-/whatsapp-viestien kautta. Yksi vastaajista kuitenkin kertoi, ettei oikein tunne lastenkodin henkilökuntaa eikä aina tiedä, kenen kanssa puhuu.

Sijoituksen alkuvaiheen kontaktista oli kolmelle jäänyt positiivinen mielikuva ja neljäskin kertoi, ettei alkuvaiheen kontaktiongelma johtunut lastenkodista. Kaikki muistelivat alkuvaiheen ensisijaisen kontaktin olleen lastenkodin johtajaan, jota luonnehdittiin ystävälliseksi ja positiiviseksi. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että alkuvaiheen kontaktin laatu on tärkeä tekijä myöhempää yhteistyötä ajatellen.

Kysyttäessä lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten järjestelyiden onnistumisesta kaikki haastatellut vanhemmat olivat sitä mieltä, että lastenkoti on toiminut aktiivisesti tapaamisten järjestelyissä eivätkä mahdolliset peruutukset ole johtuneet lastenkodista. Yksi vanhempi ilmaisi lievää tyytymättömyyttä tapaamiskyytien aikataulutuksiin, vaikka kertoi ymmärtävänsä syyt niihin. Kaksi vanhempaa toi esiin toiveen tapaamispaikkojen vaihtelusta. Toinen heistä odotti lastenkodilta enemmän aktiivisuutta lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten sisällön suhteen.

Kysymyksiin kohdatuksi tulemisesta ja osallisuuden kokemuksesta lapsensa elämässä haastatellut vastasivat vaihtelevalla laajuudella. Kaikki kertoivat tullessa ystävällisesti ja arvostavasti kohdatuksi lastenkodin henkilökunnan taholta. Kaksi kertoi, että joskus puhelimesta välittyy henkilökunnan taholta kiireen tuntu, jolloin vanhempi ei halua olla häiriöksi ja jotain voi jäädä kysymättä tai sanomatta. Osallisuuden kokemuksestaan kaikki eivät osanneet tarkemmin määritellä ja haastateltavien halu olla mukana lasta koskevien suunnitelmien, terveydenhuollon käynneillä ja koulun kanssa tapahtuvassa yhteistyössä vaihteli. Kahdelle haastatelluista sopi hyvin, että lastenkoti ”hoitaa kaiken” ja vanhemman informointi riittää. Kaksi haastateltua puolestaan halusi mielellään osallistua ja toivoi enemmänkin yhteistyötä lapsensa asioihin liittyen. Kasvatuksellisissa kysymyksissä kaikki vanhemmat kokivat jäävänsä melko lailla ulkopuolelle lastenkodin toimiessa omilla säännöillään ja arvoillaan. Kaikki haastatellut toivat kuitenkin esiin tyytyväisyyttään lastenkodin tapaan pitää säännöistä ja arjen rutiineista kiinni. Kukaan haastatelluista ei ollut säännöllisesti osallistunut lapsensa hoito- ja kasvatussuunnitelman laadintaan tai arviointiin. Kaksi muisteli, että heiltä oli kysytty kommentteja tai että he olivat toisinaan käyneet suunnitelmaa läpi ohjaajan kanssa. Kukaan

vanhemmista ei kuitenkaan toivonut, että heidät aina kutsuttaisiin paikan päälle suunnitelman laatimista varten. Sosiaalitoimen lastensuojelun asiakassuunnitelmatapaamisiin kaikki muistivat saaneensa kutsun.

Haastateltavien kanssa keskusteltiin myös vanhempien toiveista lastenkodin perheiden kanssa tekemän yhteistyön muodoista ja tavoista. Yksi toivoi viikoittaisia kuulumissoittoja, vaikka ei olisi erityistä asiaa. Toiveena oli myös, että lastenkodista lähetettäisiin aktiivisemmin valokuvia ja videopätkiä lapsen arjesta vanhemmalle. Kaksi vanhempaa suhtautui positiivisesti ajatukseseen, että lapsen ja vanhemman välisellä tapaamisella omaohjaaja osallistuisi johonkin yhteiseen aktiviteettiin heidän kanssaan. Vastaajilla oli myös kiinnostusta osallistua johonkin lastenkodin vanhemmille järjestämään tapahtumaan. Kaikki haastatellut olivat kiinnostuneita tutustumaan paremmin lapsensa omaohjaajiin.

Toimeksiantajan edustajien haastattelut toteutettiin avoimena haastatteluna yksikön tiloissa. Haastattelukysymykset (liitteet 5 ja 6) mietittiin etukäteen, mutta kohtaamisissa oli myös runsaasti tilaa vapaalle keskustelulle aiheen tiimoilta. Haastatteluiden aikana tehtiin muisiinpanoja, jotka säilytettiin ja tuhottiin asianmukaisesti. Lastenkodin johtajan ja hänen nimeämänsä työntekijän alkuhaastattelussa selvisi, että lastenkodissa ei ollut strukturoituja työohjeita perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Jokainen ohjaaja toimi omalla tavallaan, mikä saattoi asettaa perheet eriarvoiseen asemaan. Perhetyö käsitti lähinnä puhelinsoittoja lasten asioihin liittyen. Joidenkin vanhempien kanssa oli sovittu säännöllisestä puhelinkontaktista, ns. ”kuulumissoitoista”. Lisäksi toteutettiin lasten ja vanhempien välisiä tapaamisia järjestämällä kyydityksiä tarpeen mukaan. Johtaja nimesi haasteeksi myös oman korostuneen roolinsa yhteydenpidossa perheiden kanssa. Hänen mielestään omaohjaajien vastuuta perhetyöstä tulisi lisätä, sillä se syventäisi myös lapsen ja omaohjaajan välistä suhdetta.

Alkuhaastattelussa työelämäkumppanin edustajat kertoivat toivovansa mahdollisimman yksinkertaista ja selkeää toimintamallia, jota työntekijöiden olisi helppo soveltaa perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Lastensuojeluyksikön resurssit laajamittaiseen perhetyöhön ovat rajalliset, joten lastenkodin perhetyön tulisi keskittyä hyvän yhteistyösuhteen rakentamiseen ja ylläpitämiseen sinne sijoitettujen lasten vanhempien kanssa. Toimintamallin toivottiin olevan kirjallisessa muodossa ja helppo esitellä uusillekin työntekijöille osana lastenkodin normaalia toimintaa. Alkuhaastattelussa esille tullesiin toiveisiin ja tarpeisiin kiinnitettiin erityistä huomiota kehittämistyötä toteutettaessa.

7.2 Kehittämistyön eteneminen ja toteutus

Konstruktivistinen työskentelymalli alkaa aloitusvaiheella, jossa Salosen (2013, 17) mukaan on tärkeää määritellä kehittämistarve ja löytää siihen sopivat menetelmät. Tämän kehittämistyön alkuvaiheessa toimeksiantajan kanssa käydyissä keskusteluissa todettiin tarve perhetyön toimintamallin kehittämiseksi lastenkodissa, sovittiin yhteistyöstä ja mietittiin

toimeksiantajan roolia ja sitoutumista kehittämistyön toteutukseen sekä allekirjoitettiin toimeksiantosopimus lokakuussa 2021. Kehittämistyön tekijöiden kesken käytiin lisäksi keskustelua aiheen rajaamisesta ja täsmentämisestä, johon saatiin tukea ohjaavalta opettajalta. Niin ikään pohdittiin käytössä olevia aika- ja työpanosresursseja sekä sopivaa työnjakoa kehittämistyön edetessä. Aiheanalyysi kirjoitettiin ja hyväksyttiin lokakuussa 2021.

Aloitusvaihetta seuraavassa suunnitteluvaiheessa määritellään kehittämistyön tarkoitus ja tavoitteet sekä työskentelyn vaiheet sillä tarkkuudella kuin se siinä vaiheessa on mahdollista (Salonen 2013, 17). Tämän kehittämistyön suunnitteluvaiheessa laadittiin kirjallinen kehittämistyösuunnitelma marraskuussa 2021 sekä esitettiin se webinaarissa ohjaavalle opettajalle ja muille opiskelijoille, minkä jälkeen se hyväksyttiin.

Kehittämistyösuunnitelman hyväksymistä seuraa lyhyt esivaihe, jolloin kerrataan suunnitelmaa ennen varsinaiseen työskentelyyn ryhtymistä ja kehittämisympäristöön siirtymistä (Salonen 2013, 17). Tämän kehittämistyön kohdalla kehittämisympäristö koostui haastattelupaikoista, opinnäytetyön tekijöiden kodeista sekä toimeksiantajana toimivan lastensuojeluyksikön toimitiloista.

Salosen (2013, 17) mukaan työstövaihe on toiseksi tärkein vaihe suunnittelun jälkeen, sillä sen aikana kaikki kehittämistyön osatekijät käydään läpi. Tämä vaihe on vaativa ja ammatillisen oppimisen kannalta tärkein, sillä sen aikana opitaan toiminnan kautta ja harjaannutetaan muun muassa itsenäisen työskentelyn taitoja ja sitkeyttä. Salonen painottaa edelleen, että työstövaiheessa on tärkeää saada riittävästi tukea ja ohjausta. Tämän kehittämistyön työstövaihe alkoi joulukuussa 2021 suunnitelmavaiheessa laaditun teoriaperustan syventämisellä jatkuen alkuvuonna 2022 toimeksiantajan edustajien eli lastenkodin johtajan ja työntekijän haastatteluilla (liite 5) ja sen jälkeen vanhempien haastatteluilla helmikuussa 2022 (liite 4). Lähdekirjallisuuteen perehtymisen ja haastatteluiden jälkeen työstövaihe jatkui lastensuojeluyksikön perhetyön toimintamallin sisällön laatimisella ja sen tuottamisella kirjalliseen muotoon. Ohjaavalta opettajalta saatiin työstövaiheessa palautetta ja hyviä ideoita, joiden avulla työskentelyssä päästiin etenemään.

Työstövaiheessa perhetyön mallia ja siihen liittyviä lomakkeita laadittaessa huomioitiin erityisesti lastenkotiin sijoitettujen lasten vanhempien haastatteluissa esiin tulleet kokemukset ja toiveet. Uuden toimintamallin tavoitteena oli kehittää lastenkodin perhetyötä, joten vanhempien haastatteluissa esiin tuomat näkökulmat ja kehittämis ehdotukset olivat arvokkaita lähtökohtia mallia työstettäessä.

Lastenkodin johtajan ja työntekijän haastattelun perusteella pyrittiin luomaan mahdollisimman yksinkertainen ja käytännönläheinen toimintamalli, jonka käyttöönotto olisi sujuvaa ja jonka henkilökunta kokisi helpottavan omaa työskentelyään. Toimintamalliin sisällytettiin muistilistoja ja esimerkkejä, joita työntekijä voi hyödyntää kunkin perheen tilanteeseen

sopivalla tavalla. Toimintamallin osaksi suunniteltiin perheeseen tutustumista helpottava ja syventävä lomakepohja sekä perheen kanssa tehtävän yhteistyön suunnitelmalomake. Toimintamalli perhetyön prosessikuvauksineen sekä molemmat lomakepohjat suunniteltiin visuaalisesti miellyttäväksi, jotta niitä voi käyttää ja täyttää yhdessä perheiden kanssa. Toimintamallista tehtiin myös henkilökuntaa varten lyhyt esittelyvideo käyttöönottoa helpottamaan ja uusia työntekijöitä varten osaksi perehdytysohjelmaa. Lisäksi laadittiin lastenkodista kirjallinen esite uusia sijoituksia varten. Sen voi esimerkiksi jo perheen asioista vastaava sosiaalityöntekijä antaa perheelle. Esite sisältää perustiedot lastenkodin toiminnasta, yhteystiedot ja kuvia lastenkodin sisä- ja ulkotiloista. Esitteen tarkoituksena on toimia positiivisena ensikosketuksena lastenkotiin sinne sijoitusta harkittaessa.

Työstövaiheesta edetään tarkistusvaiheeseen, jossa arvioidaan tuotosta ja tarvittaessa palautetaan se vielä uudelleen työstettäväksi. Kun tuotos läpäisee tarkistusvaiheen, voidaan työkentelyssä edetä viimeistelyvaiheeseen. Siihen varataan riittävästi aikaa, sillä sekä tuotos että opinnäytetyöraportti hiotaan lopulliseen muotoonsa. (Salonen 2013, 18.) Tässä kehittämissä viimeistelyvaiheessa pyydettiin palautetta perhetyön toimintamallista ja siihen liittyvistä lomakkeista toimeksiantajalta. Arviointihaastattelussa esiteltiin tuotokset silloisessa versiossaan. Arviointihaastattelu toteutettiin Teams-yhteydellä lastenkodin johtajan kanssa kehittämissäprosessiin nimetyn työntekijän ollessa estynyt. Haastattelu käytiin vapaasti keskustellen etukäteen suunniteltujen kysymysten pohjalta (liite 6). Arviointihaastattelussa saadun palautteen jälkeen viimeisteltiin toimintamalli lomakkeineen, lastenkodin esite, henkilökunnalle suunnattu käyttöönottoa helpottava videoesittely ja kehittämissäraportti lopulliseen muotoonsa.

Työkentelyn päätösvaiheessa valmis tuotos esitellään ja luovutetaan toimeksiantajan käyttöön. (Salonen 2013, 19.) Tämän kehittämissäprosessin tuotos ja kehittämissäprosessi raportteineen esiteltiin opponentille, ohjaavalle opettajalle ja muille opiskelijoille elokuussa 2022.

8 Arviointi

Koko kehittämissätyökentelyn ajan suoritetaan jatkuvaa arviointia, mutta etenkin tarkistusvaiheessa arvioidaan kriittisesti tekeillä olevaa tuotosta (Salonen 2013, 18). Myös Ojasalon ym. (2014, 47) mukaan arviointia tehdään kehittämissäprosessin edetessä kehittämissäprosessin suuntaamiseksi ja tekijöiden omaksi palautteeksi. Loppuarvioinnissa sen sijaan otetaan kantaa siihen, miten kehittämissäprosessissa kokonaisuudessaan onnistuttiin. Arvioinnin suorittamiseksi kerätään tietoa ja analysoidaan sitä, jotta saadun tiedon valossa voidaan arvioida kehittämissäprosessin vaikuttavuutta ja kehittämissäprosessin sujumista. Arvioinnin kohteena ovat tavallisesti kehittämissäprosessin panokset, muutosprosessi ja lopputuotos sekä edellä mainittujen väliset suhteet. Lopputuotoksen arvioinnin kriteereinä voivat olla esimerkiksi yksinkertaisuus, helppokäyttöisyys ja

sovellettavuus. Arviointimenetelminä voidaan käyttää esimerkiksi haastatteluja, havainnointia ja kyselyitä. (Ojasalo ym. 2014, 47-48.)

Viimeistelyvaiheessa pyydettiin työelämäkumppania arvioimaan perhetyön toimintamallia lomakkeineen sekä lastenkodin esitettä. Palaute huomioitiin toimintamallin ja materiaalin viimeistelyssä. Työelämäkumppania pyydettiin myös arvioimaan koko prosessin sujumista alusta loppuun ja antamaan palautetta kehittämistyön tekijöille. Arviointimenetelmänä käytettiin avointa haastattelua.

Kehittämistyön valmistuttua suoritettiin itsearviointi, jossa arvioitiin kehittämistyön tekijöiden omaa työskentelyä sekä varsinaisen kehittämistyöskentelyn että kehittämistyöraportin laatimisen suhteen. Samalla arvioitiin myös kehittämistyön tarkoituksen ja tavoitteiden toteutumista.

8.1 Prosessin itsearviointi

Opinnäytetyömme alkoi hahmottua syksyllä 2021 keskusteluilla työelämäkumppanin kanssa. Varsinainen opinnäytetyön tekeminen alkoi osaltamme lokakuussa aiheanalyysin ja opinnäytetyösuunnitelman laatimisella.

Päädyimme toteuttamaan opinnäytetyömme kahdestaan, sillä jo opintojen alkuaikoina kiinnostuksenkohteemme olivat hyvin samankaltaisia ja ne liittyivät lapsiin ja nuoriin. Olemme opintojemme aikana saaneet kokemusta lastensuojelun parissa työskentelemisestä ja halusimme omalta osaltamme, että opinnäytetyömme olisi merkityksellinen ja konkreettinen tuotos.

Koimme parityöskentelyn erityisenä vahvuutena, koska pystyimme jakamaan vastuuta ja tehtäviä sekä saimme toisiltamme vertaistukea ja uusia näkökulmia aiheeseen. Keskinäinen yhteistyö ja työnjako sujui hyvin ja pystyimme hyödyntämään molempien kehittämistyön tekijöiden vahvuuksia sekä vaihtamaan vetovastuuta joustavasti. Suurimmaksi haasteeksi työskentelyn aikana nousivat ajankäytölliset ongelmat työn, perhe-elämän ja opiskeluiden yhteensovittamiseksi. Myös korona-ajan terveyshaasteet laittoivat omalta osaltaan kapuloita rattaisiin. Kehittämistyö eteni kuitenkin pikkuhiljaa eteenpäin, vaikka alkuperäisestä aikataulusuunnitelmasta jouduttiinkin joustamaan. Yhteistyöstä jäi hyvä mieli molemmille ja pitkäaikainen ystävyys.

Tämä opinnäytetyö oli ensimmäinen toteuttamamme kehittämistehtävä. Itse kehittämistyöskentely oli todella opettavaista ja suhtauduimme koko prosessiin mielenkiinnolla ja innostuneina. Mitä enemmän aihetta pohdiskelimme, sitä hankalammalta rajaaminen ja olennaiseen tiivistäminen tuntui. Kehittämistyön teoriasta oli kuitenkin hyvin apua prosessin

jäsentämisessä ja ohjaavalta opettajalta saimme riittävästi kannustusta ja tukea. Yhteistyö ohjaavan opettajan kanssa oli sujuvaa ja yhteydenpito onnistui niin sähköpostitse kuin Teams-palaverien välitykselläkin. Saimme palautetta ja korjausehdotuksia riittävästi ja tämän myötä kehittämistyömme suuntautui oikeaan suuntaan.

Koska teimme opinnäytetyönämme kehittämistyön työelämäkumppanille, nousi yhteydenpito lastenkodin johtajan kanssa keskeiseksi tekijäksi osana opinnäytetyöprosessia. Yhteydenpito oli sujuvaa ja kävimme keskustelua niin kasvotusten kuin verkon välitykselläkin. Lastenkodin johtajalta saimme arvokasta palautetta ja kehittämissuhteita, joiden pohjalta etenimme prosessissa toivottuun suuntaan.

Kehittämistyön tarkoituksena oli tuottaa perhetyön toimintamalli lastensuojeluyksikköön. Tavoitteena oli lastensuojeluyksikön perhetyön kehittäminen sekä kehittämistyön tekijöiden oma oppiminen. Kehittämistyön tarkoitus toteuttaa perhetyön malli lastenkotiin toteutui ja myös tavoitteeseen pääsimme ainakin oman oppimisen osalta. Lastenkodin perhetyön kehittämiseen olemme luoneet työelämäkumppanin käyttöön välineitä, joita hyödyntämällä yksikön perhetyötä on mahdollista kehittää. Näin ajatellen olemme omien vaikutusmahdollisuuksiemme rajoissa päässeet asettamaamme tavoitteeseen. Kaiken kaikkiaan olemme tyytyväisiä aikaansaannokseemme niin perhetyön toimintamallin, siihen liittyvien lomakkeiden ja esitteen kuin raportinkin osalta.

8.2 Tuotoksen arviointi

Kehittämistyön tuotokset videoesittelyä lukuun ottamatta esiteltiin lastenkodin johtajalle arviointia varten kehittämissuhteiden viimeistelyvaiheessa heinäkuussa 2022. Arviointikeskustelua käytiin ennalta suunniteltujen kysymysten pohjalta (liite 7). Lastenkodin johtajan mielestä kehitetty toimintamalli vastaa tarkoitustaan ja tulee kehittämään lastenkodin perhetyötä, kun se saadaan käyttöön. Käyttönoton hän arveli sujuvan mutkattomasti, sillä hän piti toimintamallin vaiheistusta ja työohjeita helposti omaksuttavina. Johtajan mielestä toimintamalli vastasi kehittämissuhteiden alussa syntyneitä odotuksia. Hän piti toimintamallia hyvin laadittuna. Saimme lisäksi kiitosta siitä, että yksinkertaisuuden ja selkeyden toivetta oli noudatettu. Johtajan mielestä toimintamallin osaksi laadittuihin lomakkeisiin oli sisällytetty olennaiset asiat ja niihin lisättiin vielä muistiinpanotilaa hänen antamansa palautteen perusteella. Johtajalla oli muutamia korjaavia kannanottoja sisällön kieliasuun ja nämä muutokset toteutettiin viimeistelyvaiheessa.

Lastenkodin johtaja arvosti erityisesti sitä, että lasten vanhempia oli haastateltu ja heidän mielipiteitään ja toiveitaan oli hyödynnetty toimintamallia kehitettäessä. Tämä lähestymistapa oli lastenkodin johtajan mielestä aidosti yksikössä tehtävää perhetyötä kehittävä.

Työelämäkumppani toi esiin innostusta perhetyön toimintamallin jalkauttamiseen yksikössä ja piti ideaa henkilökunnalle suunnatusta videoesittelystä oikein hyvänä. Lastenkodista laadittu esite oli myös hänen mielestään hieno täydentävä lisä kokonaisuuteen. Toimintamallin ja siihen liittyvien lomakkeiden, esitteen ja videoesittelyn käytettävyys ja soveltuvuus selviävät tarkemmin vasta käyttökokemusten myötä. Mikäli käyttökokemukset tuovat esille tarpeen materiaalien muokkaukseen, on se täysin sallittua työelämäkumppanin oman harkinnan mukaan. Materiaali luovutetaan kokonaisuudessaan työelämäkumppanin käyttöön.

9 Luotettavuus ja eettisyys

Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tutkimus tehdään toimien rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti niin itse tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä kuin tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissakin. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä sekä tutkimusviestinnän avointa ja vastuullista. Muiden tutkijoiden työtä kunnioitetaan asianmukaisin lähdeviittauksin. Tutkimus suunnitellaan, tietoaineistoja käsitellään ja tulokset esitellään tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisella tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021). Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisissä suosituksissa mainitaan lisäksi muun muassa riittävä aiheeseen perehtyminen, salassapito- ja tietosuojasäännösten noudattaminen sekä opinnäytetyön julkisuus (Arene ry 2019).

Tämä opinnäytetyö toteutettiin eettisten ohjeiden mukaisesti. Haastateltavien anonymiteetin varmistamiseksi toimeksiantajan nimeä ei paljasteta ja muutoinkin noudatettiin tarkasti salassapito- ja tietosuojamääräyksiä. Lopullisessa raportissa ei tule ilmi haastateltujen vanhempien, toimeksiantajan edustajien tai toimeksiantajana toimineeseen lastensuojeluyksikköön sijoitettujen lasten henkilötietoja tai muuta, jonka avulla heidät voitaisiin tunnistaa. Vanhempien haastattelut toteutettiin haastateltavia kunnioittavalla ja arvostavalla tavalla. Haastattelumuistiinpanot kirjattiin anonyymisti ja tuhottiin asianmukaisesti.

Toimeksiantajan kanssa laadittiin toimeksiantosopimus Laurea ammattikorkeakoulun käytännön mukaisesti ja toimeksiantajaa informoitiin opinnäytetyön etenemisestä eri vaiheissa.

Aihealueeseen perehdyttiin riittävällä laajuudella ajankohtaisten lähdeaineistojen avulla ja lähdemerkinnät tehtiin huolellisesti, jotta lukija voi halutessaan itsekkin arvioida niiden luotettavuutta. Lähdeaineistoa valittaessa toteutettiin lähdekriittisyyttä ja lähteiksi hyväksyttiin vain 2010-luvulla julkaistuja ja uudempia lähteitä, jotta kerätty tieto olisi varmasti ajantasaista.

10 Pohdinta

Lastensuojelun sijaishuollon tarve ei näytä olevan vähenemään päin, vaan tilanne on valitettavasti kehittymässä päinvastaiseen suuntaan. Ongelma on monisyinen ja yhteiskunnallisesti merkittävä. Vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä niihin liittyvät heikot elämänhallinta- ja vanhemmuustaidot aiheuttavat vakavan riskin lapsen terveille kasvulle ja kehitykselle. Joissain tapauksissa huostaanotto on ainoa riittävän tehokas keino lapsen turvallisen ja terveellisen elämän varmistamiseksi. Hyvästä tarkoituksestaan huolimatta huostaanotto on kuitenkin aina kriisi kaikille perheenjäsenille jo valmiiksi vaikeassa elämäntilanteessa. Vanhempien kokemus riittämättömyydestä ja huonoudesta sekä lapsen kokemus hylätyksi tai pois riuhtaistuksi tulemisesta ovat kipeitä kohtaloita, joita ei kenellekään toivoisi.

Sijaishuoltoapaikan henkilökunnalla on valtava vastuu hoitaa toisten ihmisten traumatisoituja lapsia eheyttävällä ja kuntouttavalla tavalla. Lastensuojelutyöhön hakeutuu todennäköisesti luonnostaan empaattisia ja ymmärtäviä ihmisiä. Ammattimainen välittäminen ja huolenpito ei kuitenkaan korvaa lapsen oman vanhemman rakkautta. Omista haasteistaan ja puutteistaan huolimatta jokainen vanhempi varmasti rakastaa lastaan eikä haluaisi menettää yhteyttä häneen, vaikkei kykenekään hänestä huostaanoton aikana huolehtimaan. Vähintään yhtä tärkeää on lapselle saada edelleen kokea kuuluvansa perheeseen, sukuun ja muuhun yhteisöön, vaikka hän toistaiseksi asuukin sijaishuoltoapaikassa. Nämä tarpeet ja toiveet haastavat sijaishuoltoapaikan henkilökuntaa ja käytänteitä vieläkin lisää. Turvallisen arjen luominen lapselle ei riitä, vaan lastensuojelussa tulee pystyä tukemaan myös vanhemman ja lapsen välistä suhdetta perheen tilanteeseen sopivalla tavalla kunnioittavasti, hyväksyvästi ja jaettuun vanhemmuuteen pyrkien.

Tämän kehittämistehtävän tarkoituksena oli perhetyön toimintamallin tuottaminen työelämäkumppanina toimivaan lastenkotiin. Tehtävänanto kuulostaa yksinkertaiselta, mutta jälleen kerran totuus osoittautui käytännössä haastavammaksi kuin osasimme olettaa. Olemme yleisemmän lastensuojelun viitekehyksen lisäksi pohtineet perhetyön käsitettä, toimintamallin yksinkertaistamista rautalankaversioksi ja luovineet kehittämistyön vaiheesta seuraavaan. Olemme halunneet kuulla vanhempien ääntä ja herkistyneet heidän tarinoidensa äärellä. Olemme sopeuttaneet heidän toiveitaan lastenkodin realiteetteihin ja arkipäivään. Olemme pysähtyneet miettimään perheiden tilanteita ja kohtaloita.

Moninaisten työtuntien lopputuloksena on perhetyön toimintamalli, jonka toivomme auttavan sekä lastenkodin henkilökuntaa että sijoitettujen lasten vanhempia kohti strukturoidumpaa yhteistyötä ja jaettua vanhemmuutta. Lähtökohtanamme oli vanhempien kuuleminen ja toivomme, että lastenkodin henkilökunta jatkaa teeman parissa perhetyötä toteuttaessaan niin lasten kuin myös heidän vanhempiensa hyvinvoinnin tukemiseksi. Nähty, kuultu, arvostettu ja hyväksytty vanhempi pystyy osallistumaan lapsensa elämään sijaiskodissa huomattavasti

enemmän ja laadukkaammin kuin vanhempi, joka ei koe yhteistyötä mielekkääksi ja tasavertaiseksi.

Kehittämistehtävän tavoitetta lastenkodin perhetyön kehittämiseksi emme voi tässä vaiheessa vielä arvioida. Olemme luoneet välineistöä henkilökunnalle, mutta jatko uuden mallin parissa jää heidän käsiinsä. Toivomme tietysti kovasti, että materiaalista on heille apua perhetyön kehittämisessä ja toiminnan eteenpäin viemisessä. Toinen tavoitteemme liittyi omaan oppimiseemme, jota on tapahtunut monellakin osa-alueella. Olemme kartuttaneet kokemusta kehittämistyön tekemisestä, syventäneet tietämystämme muun muassa perhetyön ja sijaishuollon toimintojen saralla sekä harjoitelleet kehittämistyön raportointia. Tärkeimpänä oppina pidämme kuitenkin vanhempien kohtaamisissa saamaamme ymmärrystä heidän kokemuksistaan. Arvostamme suuresti vanhempien avoimuutta heidän kertoessaan elämäntarinoitaan ja kokemuksiaan lapsensa huostaanotosta. Jokainen tarina on ainutkertainen kaikessa kipeydessään ja karuudessaan. Heräsimme huomaamaan, kuinka vaikeassakin elämäntilanteessa olevat vanhemmat saivat toivoa, ilon pilkahduksia ja sielunrauhaa siitä, että oman lapsen arki on järjestyksessä ja asiat hyvin lastenkodissa. Se, jos mikä, on aitoa ja pyyteetöntä vanhemman rakautta.

Lähteet

Painetut

Helavirta, S. 2016. Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto- lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.

Huhtanen, R. 2016. Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto - lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi- perhetyön arkea. Porvoo: Bookwell Oy.

Ojasalo, K. Moilanen, T., Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Svensson, K. (toim.) 2019. "Kun joka makaroniin pitää mahtua pöytätävät." Hetkiä ja tarinoita huostaanotettujen lasten vanhempien elämästä. Joensuu: Punamusta Oy.

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Sähköiset

Arene ry. 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 17.11.2021. <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Chartier, S. & Blavier, A. 2021. Should the reintegration of children in foster care into their biological families be the only legislation governing foster care? Factors influencing the relations between parents and their children living in foster care. Children and Youth Services Review. Vol 121, February 2021. Viitattu 15.7.2022. <https://doi-org.nelli.laurea.fi/10.1016/j.childyouth.2020.105741>

Collins & Wright 2020. Submitted Manuscript of an article published by Taylor & Francis in Journal of Family Studies on 26 Apr 2020. Viitattu 15.7.2022. [https://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/handle/2123/22493/Collings%20&%20Wright%202020%20Journal%20of%20Family%20Studies%20PRE-PRINT%20\[USYD%20repository\].pdf;jsessionid=A171FE4445543349B223227FC53B806B?sequence=1](https://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/handle/2123/22493/Collings%20&%20Wright%202020%20Journal%20of%20Family%20Studies%20PRE-PRINT%20[USYD%20repository].pdf;jsessionid=A171FE4445543349B223227FC53B806B?sequence=1)

Forsell, M., Kuoppala, T., Säkkinen, S. 2021. THL. Tilastoraportti 19/21. Lastensuojelu 2020. Viitattu 1.11.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021060734321>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 11.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun keskusliitto. 2019. Hyvää lastensuojelua, kiitos. Koonti lastensuojelun kehittämislalueista. Viitattu 12.6.2022. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/hyvaa-lastensuojelua-kiitos.pdf>

Pohjolainen, A. 2019. Julkista lastensuojelun perhetyötä yksityiskodissa. JYU DISSERTATIONS 51. Jyväskylän yliopisto, humanistisyhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 18.11. 2021. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60843/Pohjolainen_Auli_screen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.11.2021. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.11.2021. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

THL 2021a. Lastensuojelun käsikirja. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. Viitattu 1.11.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>

THL 2021b. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu. Viitattu 15.11.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL 2021c. Lastensuojelun käsikirja. Huostaanotto. Viitattu 7.11.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

THL 2021d. Lastensuojelun käsikirja. Huostaanoton prosessi. Viitattu 7.11. 2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-prosessi>

THL 2021e. Lastensuojelun käsikirja. Huostassapidon kesto. Viitattu 8.11.2021.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostassapidon-kesto>

Timonen-Kallio, E, Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.11.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%cc%88paperi_2017_23_nettiluonnos.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 17.11.2021.
<https://tenk.fi/fi/tiedetilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>

Julkaisemattomat

Lastenkoti 2021. Lastenkodin johtajan haastattelu. Viitattu 5.11.2021.

Liitteet

Liite 1: Perhetyön toimintamalli	31
Liite 2: Tutustumislomake.....	37
Liite 3: Yhteistyösuunnitelmalomake.....	44
Liite 4: Vanhempien haastattelujen teemat	46
Liite 5: Työelämäkumppanin alkuhaastattelun kysymykset	47
Liite 6: Itsearviointikysymykset	48
Liite 7: Arviointiin liittyvät kysymykset työelämäkumppanille	49

Liite 1: Perhetyön toimintamalli

Lastenkodin perhetyön toimintamalli

Lastenkodin perhetyön toimintamalli

Perhetyön toimintamalli on tarkoitettu lastenkodin henkilökunnan työn tueksi.

Toimintamallin tarkoituksena on auttaa jäsentämään, suunnittelemaan ja seuraamaan lastenkotiin sijoitettujen lasten perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä.

Toimintamalli sisältää prosessikuvauksen perheen kanssa työskentelystä sijoituksen alkuvaiheesta nuoren itsenäistymiseen tai kotiutumiseen saakka.

Toimintamallin sisältämät lomakkeet on tarkoitettu täytettäväksi yhdessä perheen kanssa.

Perheen kanssa työskentelee tiiviimmin lapselle nimetyt omaohjaajat.

Perhetyön prosessi

Perheeseen tutustuminen

- Tutustuminen ja luottamuksen perusta

Perhe keskiössä

- Vanhemman osallisuus
- Hyvä yhteistyö ja kumppanuus

Kotiutuminen/ itsenäistyminen

- Perheen tukeminen muuttuvassa tilanteessa

Perheeseen tutustuminen

Alkuvaiheen työskentelyn tavoitteena on perheeseen tutustuminen ja luottamuksen perustan luominen. Tavoitteeseen pyritään esimerkiksi seuraavien keinojen avulla: Perheen tutustuminen lastenkotiin, kotikäynti, perheen toiveiden ja tarpeiden kuuleminen sekä suunnitelman laatiminen yhteistyölle perheen kanssa. Apuvälineinä voidaan käyttää lastenkodin esitettä, tutustumislomaketta ja yhteistyösuunnitelma- lomaketta.

Perheen tutustuminen lastenkotiin

- Omaohjaaja kutsuu perheen tutustumaan lastenkotiin perheelle sopivana ajankohtana.
- Omaohjaaja ottaa perheen vastaan tutustumiskäynnillä ja käy läpi seuraavat asiat:
- Kaikki paikalla olevat työntekijät esittäytyvät perheelle
- Lastenkodin tilojen ja piha-alueiden esittely
- Esitellään lapsen huone ja kerrotaan lapsen mahdollisuudesta sisustaa haluamallaan tavalla
- Käydään läpi lastenkodin päivä- ja viikko-ohjelma (ruokailuajat, siivouspäivät, lastenkokous, karkkipäivä ym. arkiset asiat)
- Käydään läpi lastenkodin yhteiset säännöt ja toimintatavat
- Kerrotaan lastenkodin yhteistyöstä koulun ja terveydenhuollon kanssa
- Kerrotaan lähialueen harrastusmahdollisuuksista
- Tutustutaan hyvän hoidon suunnitelmaan ja annetaan sosiaaliasiamiehen yhteystiedot
- Annetaan perheelle lastenkodin esite
- Perheenjäsenten toiveiden, ajatusten ja tunteiden kuunteleminen

Kotikäynti

- Omaohjaaja sopii perheen kanssa kotikäynnistä ja toteuttaa sen tarvittaessa työparin kanssa
- Perheen tilanteen kartoittaminen perheen kertomana (Perhedynamiikka, sosioekonominen tilanne) Apuna tutustumis- ja yhteistyösuunnitelmalomakkeet
- Lapseen tutustuminen "perheen silmin" (Lapsen arkitiinit, reagointi asioihin)
- Lapsen kotiympäristöön tutustuminen
- Lapsen läheisverkoston kartoittaminen (esim. sukupuu)
- Perheenjäsenten toiveiden, ajatusten ja tunteiden kuunteleminen

Perhe keskiössä

Sijoituksen aikana tavoitteena on tukea perhettä niin, että lapsi voi kokea kuuluvansa perheeseen sijoituksesta huolimatta, vanhempi voi kokea osallisuutta lapsensa elämässä sekä yhteistyö vanhempien ja lastenkodin henkilökunnan kanssa on sujuvaa ja katkeamatonta. Tavoitteisiin pyritään perheen kanssa sovituin menetelmin, esimerkiksi säännöllisellä yhteydenpidolla, mahdollistamalla tapaamiset sekä vanhemman osallisuus lapsen hoitoa ja kasvatusta koskevaan suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin.

Kotiutuminen/itsenäistyminen

Sijoituksen päättyessä tavoitteena on tukea koko perhettä muuttuvassa elämäntilanteessa. Perheen kanssa mietitään yhdessä tilanteeseen soveltuvat keinot ja tukemisen tavat.

Kotiutumistilanteessa tuetaan vanhempia kasvatuksellisissa asioissa ja huolehditaan, että perheen kanssa työskentelyä jatkava taho saa riittävän informaation perheen tilanteesta ja tuen tarpeista.

Nuoren itsenäistyessä tuetaan perhettä kannustamaan nuorta uudessa elämäntilanteessa. Keskustelujen tukena voidaan käyttää esimerkiksi lastenkodissa jo olevaa itsenäistyvän nuoren materiaalia.

Liite 2: Tutustumislomake

Yleistiedot

Lapsen nimi:

*Perheen-
jäsenet:*

Lemmikit:

*Lapsen muut
läheiset:*

*Lapsen
ystävät:*

Lapsen kiinnostuksen kohteet

*Kiinnostuksen
kohteet:*

Mitä lapsi tykkää tehdä?

Harrastukset:

Mitä lapsi harrastaa? Missä ja milloin?

*Epämieluisat
asiat:*

Mikä lapsen mielestä on tylsää/epämieluisaa?

Lempilelut:

Millä lapsi leikkii?

*Muut tärkeät
tavarat:*

Lapsen arki

*Päiväkoti/
koulu:*

Yhteystiedot, miten sujuu, tuen tarve

Terveys:

Terveystilanne, lääkitykset, hoitotahot, mahdolliset allergiat

Hygienia:

Tarvitsee ohjausta

- WC-käynneillä
- Hampaidenpesussa
- Suihkussa käynnissä/hiusten pesussa
- Muu, mikä: _____

Ravitseminen:

Lempi- ja inhokkiruuat

Uni:

Lapsen unirytm- ja rutiinit

Perheen tilanne

*Vanhempien
arki:*

Sosioekonominen tilanne, mahdollinen päihdeongelma,
terveystilanne

*Vanhemmuu-
den haasteet:*

Vanhemman kokemat ongelmat lapsen hoidossa ja
kasvatuksessa

*Vahvuudet ja
voimavarat:*

Mitä perhe tekee yhdessä, mitä hyvää on arjessa,
mikä lisää vanhemman jaksavuutta

Liite 3: Yhteistyösuunnitelmalomake

 Yhteistyösuunnitelma

Pvm: _____	Arviointi: _____
Lapsi: _____	
Paikalla: _____	
Kuulumissoitto: Ajankohta, soiton sisältö, kuka soittaa ja mihin numeroon	

Tapaaminen: Kenen kanssa, missä, kuljetukset	

Näissä asioissa soitetaan heti: Sairastuminen, tapaturma, hatkat	

Hoito- ja kasvatussuunnitelmaan osallistuminen:

Hoito- ja kasvatussuunnitelman laadintaan osallistuminen paikan päällä tai etänä/ käydään läpi valmis suunnitelma yhdessä/ postitetaan valmiina?

Muuta:

Esim. miten toimitaan syntymäpäivä, joulukuun juhlapäivinä

Muut odotukset/toiveet yhteistyölle

Liite 4: Vanhempien haastattelujen teemat

Sijoituksen alkuvaihe

Tutustuminen, yhteydenpito, informaatio, käytänteiden sopiminen, vastaanotetuksi ja kuuluksi tuleminen

Missä onnistuttiin ja millä tavoin alkuvaihetta voisi vanhemman näkökulmasta kehittää?

Yhteydenpito / Tiedonkulku

Sovittujen asioiden toteutuminen, yhteydenpidon säännöllisyys, tiedonkulun sujuvuus, vanhemman kuulumisten kysyminen

Tapaamiset

Tapaamisjärjestelyjen sujuvuus

Kasvatukselliset asiat

Yhteistyö ja mielipiteiden kysyminen lapsen kasvatuksellisissa asioissa sekä päiväkodin/koulunkäynnin tiimoilta

Kohtaaminen ja osallisuuden kokemus

Vanhemman kokemus kohtaamisen tavasta, laadusta, nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi tulemisesta

Vanhemman kokemus osallisuudestaan lapsen elämässä, mahdollisesti jaetun vanhemmuuden kokemus

Erilaisten työskentelymenetelmien käyttö

Vanhemman ajatuksia lastenkodin henkilökunnan tähän astisista työskentelytavoista suhteessa vanhempaan

Millaista työskentelyä vanhempi toivoisi jatkossa?

Liite 5: Työelämäkumppanin alkuhaastattelun kysymykset

Mitä perhetyö teidän yksikössänne tarkoittaa?

Millaista perhetyön kehittämistä suunnittelette yksikössänne?

Millainen perhetyön toimintamalli palvelisi tarvettanne?

Mitä toivotte, että erityisesti huomioidaan perhetyön toimintamallia kehitettäessä?

Missä teknisessä muodossa toivotte perhetyön toimintamallin olevan?

Liite 6: Itsearviointikysymykset

Aihealueen valinta

Työskentelyn haasteet ja vahvuudet

Kokemus kehittämistyön tekemisestä

Tarkoituksen toteutumisen arviointi (perhetyön toimintamallin tuottaminen)

Tavoitteiden toteutumisen arviointi (perhetyön kehittäminen ja oma oppiminen)

Liite 7: Arviointiin liittyvät kysymykset työelämäkumppanille

Perhetyön toimintamalli

- Mitä mieltä olet toimintamallin sisällöstä ja vaihteistuksesta
- Mitä mieltä olet toimintamallin selkeydestä ja yksinkertaisuudesta
- Mitä mieltä olet käyttöönoton helppoudesta ja toimintamallin omaksuttavuudesta
- Vastaako toimintamalli odotuksiasi

Tiedonkeruu- ja yhteistyösuunnitelmalomakkeet

- Mitä mieltä olet lomakkeiden aihealueista ja sisällöstä? Puuttuuko jotain tai onko jokin turhaa?
- Mitä mieltä olet lomakkeiden kieliasusta?
- Mitä mieltä olet lomakkeiden helppokäyttöisyydestä?

Kokonaisuus

- Vastaako perhetyön toimintamalli lomakkeineen ja esitteineen tarkoitustaan?
- Kehittääkö toimintamallin käyttöönotto lomakkeineen ja esitteineen perhetyötä lastenkodissa?